

Аналітична оцінка сучасного стану та перспектив розвитку ринку страхування життя в Україні

Найважливішим фактором для соціально-економічного розвитку кожної держави є добробут та здоров'я її громадян. На жаль, на сьогоднішній день цим двом елементам максимальна увага приділяється лише в розвинутих країнах. Адже, забезпечення соціального захисту населення та постійне підвищення рівня доходу суспільства стоїть в пріоритеті всіх справ в більшості країн світу. Що ж стосується України, довгий час це питання залишалось ледь не на останньому місці, однак, на сьогодні значно підвищилась роль соціального захисту громадян, яка власне й реалізується через розвиток ринку страхування життя.

Ключові слова: страхування життя; страхові компанії; лайфові компанії; страховик; застрахований; страхувальник; страхові премії; страховий поліс.

Актуальність теми. Останні події в економічному, політичному та соціальному житті українців посилюють увагу до страхового захисту населення. Насамперед дієвих важелів та механізмів впливу потребує накопичувальне страхування, оскільки ринок страхування життя впливає на добробут населення і соціально-економічний розвиток держави. Як бачимо, тема страхування життя на сьогодні являється актуальною і потребує детального дослідження.

Аналіз останніх досліджень та публікацій, на які спирається автор. Проблема страхування життя висвітлена в працях багатьох науковців, зокрема: Фарат О.І., Залетов О.М., Бойко Л.О., Орлова О.В., Пікус Р.В., Приказюк Н.В., Лобова О.М., Нагайчук Н.Г. Однак, на сьогодні більш детального дослідження потребує сучасний стан ринку страхування життя в Україні та перспектив його розвитку.

Метою статті є аналітична оцінка сучасного стану та перспектив розвитку ринку страхування життя в Україні.

Викладення основного матеріалу. Актуальність дослідження ринку страхування життя підтверджується його вагомістю та важливістю в соціально-економічному житті держави. Так, із соціальної точки зору, страхування життя дозволяє мінімізувати витрати при втраті здоров'я чи смерті годувальника сім'ї. Адже, при непрацездатності, людина не може самостійно оплатити лікування, тому страхові компанії за незначну плату готові швидко компенсувати всі витрати. Що ж стосується економічної частини, завдяки ринку страхування життя відбувається залучення інвестицій в державу.

Насправді, страхування життя, хоч і нерозвинуте в Україні, однак є доволі вигідним та необхідним для суспільства, оскільки, поєднує в собі дві важливі функції: заощадження та захист. Крім того, страхувальник може не лише заощадити кошти, а й отримати додатковий дохід від інвестування накопичених коштів. Відповідно до Закону України «Про страхування» від 07.03.1996 р., під страхуванням життя розуміють вид особистого страхування, який передбачає обов'язок страховика здійснити страхову виплату згідно з договором страхування у разі смерті застрахованої особи, чи у разі дожиття застрахованої особи до закінчення строку дії договору страхування та (або) досягнення застрахованою особою визначеного договором віку [2].

Досліджуючи феномен поняття «страхування життя», зауважимо, що кожен науковець трактує його по-своєму. Тому, перш, ніж вивчати сучасний стан та перспективи розвитку ринку страхування життя в Україні, подамо узагальнення наукових поглядів та визначень страхування життя (табл. 1).

Таблиця 1

Наукові підходи до трактування поняття «страхування життя»

Автори	Визначення поняття
О.Фарат	страхування життя – це «економічні відносини між надавачами і споживачами страхових послуг, в процесі реалізації яких, в обмін на страхові премії, останні отримують захист від фінансових наслідків настання одного або обох основних ризиків життя, а також, якщо це передбачено договором страхування – додаткового ризику життя» [7, с. 5]
О.Залетов	Запропонував замінити термін «страхування життя» на «убезпечення життя» і визначити його як «діяльність страховика, яка направлена на матеріальне забезпечення у формі одноразової або періодично виплачуваної страхової суми певній фізичній особі (убезпеченому) або її вигодонабувачу, за рахунок сплати (одноразово або періодично) страхових внесків та доходу від управління страховиком коштами страхових резервів» [2, с. 9].

1	2
Л.Бойко	Є формою захисту від ризиків, що загрожують життю, здоров'ю. Страхування життя відноситься до накопичувального страхування, при цьому тимчасово вільні кошти акумулюються у страховому фонді та стають важливим джерелом інвестицій в економіку держави [1].
О.Орлова	Об'єктом страхових відносин можуть бути майнові інтереси, що не суперечать законодавству України, пов'язані з дожиттям застрахованого до певного віку або строку, а також настання інших подій у житті застрахованого. Такі страхові відносини здійснюються на підставі добровільно укладеного договору між страховиком і страхувальником [5].
А.Федоров	Надання страховиком в обмін на сплату страхових премій гарантії виплатити певну суму грошей (страхову суму) страхувальнику або вказаній ним третій стороні в разі смерті застрахованої особи чи його дожиття до певного терміну [6]

Як бачимо, справді, існує безліч трактувань цього поняття. На нашу думку, страхування життя являється необхідним елементом безпечної життєдіяльності кожної людини, оскільки дає змогу заощаджувати кошти, отримувати інвестиційний дохід та уберегти себе від різних ризиків на довгостроковий період.

Історичні аспекти свідчать, що в Україні ринок страхування життя почав розвиватись паралельно із отриманням країною своєї незалежності, однак на сьогодні він ще не є таким, як в Європі. Досліджуючи сучасний стан вітчизняного ринку страхування, варто сказати, що зміни в ньому відбулись суттєві. Проте, ці зміни більше негативні, ніж позитивні. Адже, події, які відбуваються в Україні із 2014 року неминуче позначились на всіх галузях, і на страховій сфері теж. Про це свідчать такі факти: збільшення витратної частини страховиків на виконання своїх зобов'язань, скорочення активів компанії і несвоєчасна виплата страхових премій, фіктивні договори зі страхування життя.

Всі ці факти свідчать про скорочення кількості страхових компаній. Так, за 2017 рік порівняно з 2016 р., кількість компаній зменшилася на 16, а порівняно з 2015 роком зменшилася на 67. Станом на 31.12.2017 загальна кількість страхових компаній становила 294, з яких 33 СК зі страхування життя (СК "Life") та 261 СК, що здійснювали види страхування, інші, ніж страхування життя (СК "non-Life") (станом на 31.12.2016 – 310 компаній, у тому числі СК "life" – 39 компаній, СК "non-life" – 271 компанія) (табл. 2).

Таблиця 2

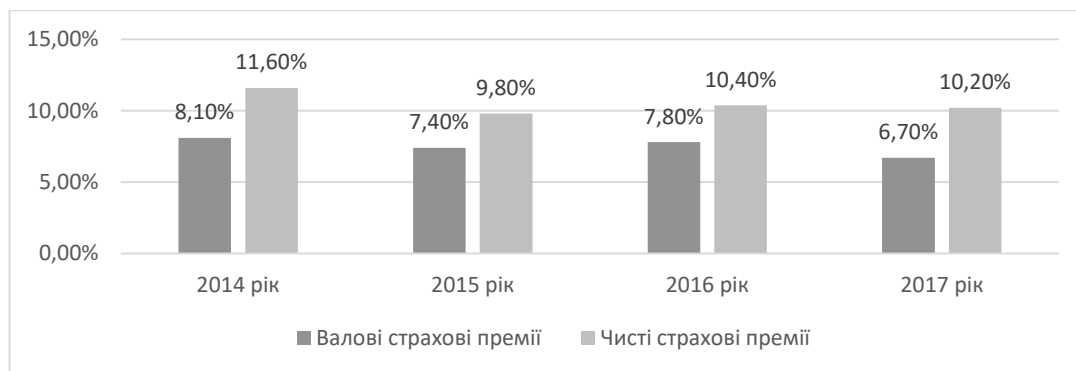
Кількість страхових компаній за 2015–2017 роки

Кількість страхових компаній	Роки		
	2015	2016	2017
Загальна кількість, з них:	361	310	294
«Лайфові» страхові компанії	49	39	33
«Нелайфові» страхові компанії	312	271	261

Довідка: *складено автором з використанням джерела 4

Як бачимо, з кожним роком загальна кількість страхових компаній та тих, що здійснює страхування життя зменшується. Крім чинників, перерахованих вище, які призвели до такого зменшення, вагомим фактором стали дії зі сторони уряду, адже на ринку залишаються лише платоспроможні компанії, а тих, що порушують закони позбавляють ліцензії та права на здійснення своєї діяльності. Варто сказати, що основну частку валових страхових премій на вітчизняному ринку страхування 99,9% акумулюють топ 20 «лайфових» страхових компаній (60,6 % всіх СК «Life»). Крім того, по ринку страхування життя Індекс Герфіндаля – Гіршмана (ННІ) склав 1 417,52 (у 2016 році – 1 079,59), а в цілому по страховому ринку Індекс Герфіндаля – Гіршмана склав 272,07 (у 2016 році – 245,09).

В 2017 році спостерігається зростання валових страхових премій на 5,7 % в порівнянні із 2016 роком і становили 2913,7 млн. грн., в структурі до всіх видів страхування – 7,8 %. Така ж ситуація спостерігається і по чистих преміях, які в 2017 році теж зросли на 5,8 % в порівнянні із 2016 роком і становили 2913,7 млн. грн. Однак, в структурі вони займають 10,2 %. (рис. 1).

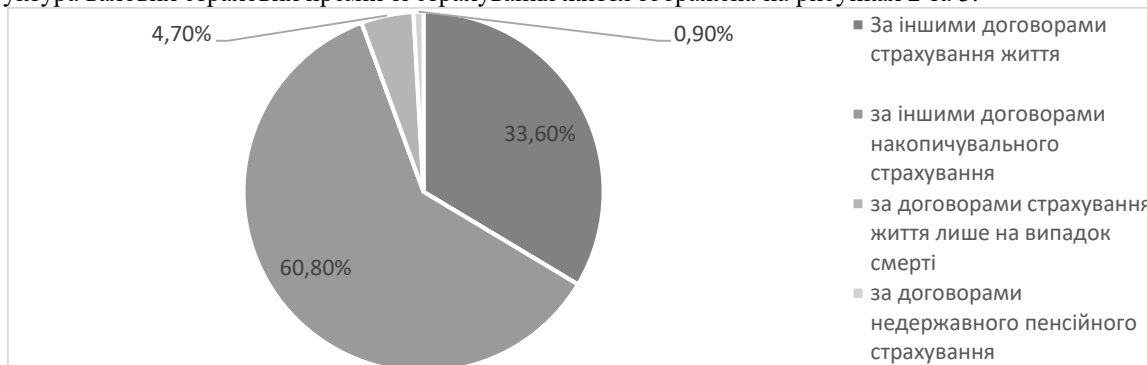

Довідка: *складено автором з використанням джерела 4

Рис. 1. Страхові премії зі страхування життя за 2014–2017 роки у структурному відношенні до всіх видів страхування

На рисунку зображені дані тільки по преміях зі страхування життя, оскільки у структурі валових преміях цей вид страхування займає друге місце після автострахування (КАСКО, ОСЦПВ, «Зелена картка») – 9 858,1 млн. грн. (або 34,6 %) (станом на 31.12.2016 даний показник становив 8 653,0 млн. грн. (або 32,7%). Розмір валових страхових виплат за 2017 рік становив 10 536,8 млн. грн., у тому числі з видів страхування, інших, ніж страхування життя – 9 980,5 млн. грн. (або 94,7 %), зі страхування життя – 556,3 млн. грн. (або 5,3 %).

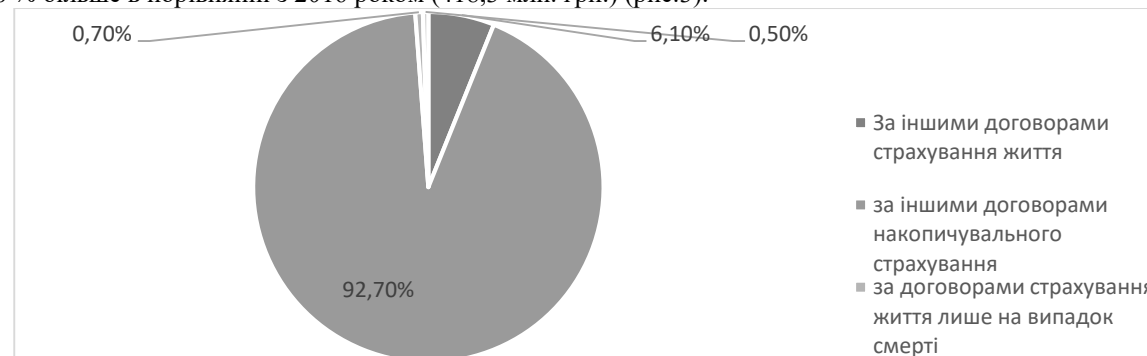
Структура надходжень валових страхових платежів (премій, внесків) станом на 31.12.2017 має такий вигляд: 2 813,1 млн. грн. (або 96,6 %), що надійшли від фізичних осіб; 100,6 млн. грн. (або 3,4 %), що надійшли від юридичних осіб. За 2017 рік зменшилася кількість застрахованих фізичних осіб на 2,1% або на 88 296 осіб (станом на 31.12.2016 застраховано 4 165 014 фізичних осіб, станом на 31.12.2017 – 4 076 718 фізичних осіб). Протягом 2017 року застраховано 1 532 821 фізичних осіб, що на 11,2% або на 154 178 осіб більше проти відповідного періоду 2016 року (за 2016 рік застраховано 1 378 643 фізичні особи). Структура валових страхових премій зі страхування життя зображена на рисунках 2 та 3.

Довідка: *складено автором з використанням джерела 4

Рис. 2 Структура валових страхових премій із страхування життя станом на 31.12.2017

Обсяг валових страхових виплат із страхування життя за 2017 рік становив 556,3 млн. грн.3, що на 33,0 % більше в порівнянні з 2016 роком (418,3 млн. грн.) (рис.3).

Довідка: *складено автором з використанням джерела 4

Рис. 3 Структура валових страхових виплат із страхування життя станом на 31.12.2017

Загальну ситуацію по страхових преміях і виплатах за 2015–2017 роки можна побачити на рисунку 4.

Довідка: * складено автором з використанням джерела 4

Рис. 4. Динаміка страхових премій та страхових виплат із страхування життя за 2015–2017 роки, млн. грн.

Станом на 31.12.2017 величина зміни резервів із страхування життя становила 983,0 млн. грн. (табл. 3), що на 17,7 млн. грн. менше у порівнянні з попереднім роком та на 736,5 млн. грн. менше у порівнянні з відповідним періодом 2015 року. Основна частина величини зміни резервів зі страхування життя сформована за іншими договорами накопичувального страхування, а саме – 863,9 млн. грн.

Таблиця 3

Зміна резервів зі страхування життя за 2015–2017 роки

Показники	Роки, млн. грн.			Темп приросту, 2017/2016
	2015	2016	2017	
Величина зміни резервів із страхування життя, у тому числі, яка відповідає:	1719,5	1000,7	983,0	-1,8
інвестиційним доходам, що застосовуються для розрахунку страхових тарифів;	198,5	220,7	227,1	2,9
індексації розмірів страхових сум та (або) страхових виплат за офіційним індексом інфляції;	43,5	50,8	62,1	22,2
частині інвестиційного доходу від розміщення коштів резервів із страхування життя, що залишилась після передбачених статтею 9 Закону України “Про страхування” обов’язкових відрахувань в математичні резерви та вирахувань витрат страховика на ведення справи;	266,9	326,6	314,2	-3,8
загальному обсягу збільшення розмірів страхових сум, які визначено за іншими фінансовими результатами діяльності згідно з договорами страхування	54,5	25,5	25,7	0,8
величині зміни розмірів страхових сум та (або) страхових виплат за договорами страхування, грошові зобов’язання за якими визначено у вільноконвертованій валюті	178,1	64,8	58,7	-9,4

Довідка: * складено автором з використанням джерела 4

За підсумками 2017 року 7 СК "Life" отримали від’ємне значення приросту резервів із страхування життя на загальну суму 113,4 млн. грн., що пов’язано з достроковим розірванням договорів страхування (за підсумками 2016 року від’ємне значення задекларували 13 СК "Life" на загальну суму 37,2 млн. грн.). Приріст резервів із страхування життя становив 1 096,3 млн. грн. Найбільший приріст страхових резервів зі страхування життя (більше 100 млн. грн.) відображено чотирма страховими компаніями "Life" у 22 розмірах 285,9 млн. грн., 216,4 млн. грн., 185,7 млн. грн. та 162,0 млн. грн. (26,1%, 19,7%, 16,9% та 14,8% від загального приросту резервів відповідно).

Наведемо рейтинг найбільших страхових компаній зі страхування життя за кількістю застрахованих і укладених договорів (табл. 4).

Таблиця 4

Рейтинг страховиків за кількістю укладених договорів та застрахованих в 2017 році

№	Компанії	Кількість застрахованих	Кількість договорів
1	Метлайф	727614	666950
2	Аска-Життя	243995	235901
3	ТАС	122890	104043
4	Уніка Життя	145314	146305
5	PZU Україна страхування життя	81950	81527
6	АХА страхування життя	45361	38395
7	Классик страхування життя	10172	12671
8	Княжа Лайф Віена Іншуренс Груп	2656	3064
9	ІНГО Україна Життя	18290	313
10	КД-Життя	1248	1248
	ВСЬОГО	1399490	1290417

Довідка: *складено автором з використанням джерела 4

Отже, із проведеного аналізу можемо сказати, що вітчизняний ринок страхування життя перебуває на стадії свого розвитку. І, хоча, існує безліч проблемних питань, які потребують негайного вирішення, все ж перспективи подальшого його розвитку та можливість досягнення європейського рівня є.

До найважливіших завдань вітчизняного ринку страхування життя належить активізація залучення грошових коштів заможного населення. Однак, це нелегке завдання, оскільки саме така ланка населення не довіряє вітчизняним страховикам і купляє поліси закордоном.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Проведене дослідження показало, що, якщо працювати в сторону підтримки даного ринку і сприяння його розвитку, за кілька років в Україні прибутковість поліса накопичувального страхування життя може конкурувати із прибутковістю депозитів у надійних банках. Спершу необхідно врахувати дуже важливий момент – гарантування вкладів. Так, кількість укладення договорів незначна через страх страхувальників втратити свої збереження, оскільки поліс накопичувального страхування життя купляється на довгостроковий період. Хоча, перш, ніж укладати такий договір, клієнтам варто перевіряти чи перестраховуються 100 % всі ризики в перестраховиків. Це важливо і, якщо результат позитивний, для страхувальників це впевненість в надійності компанії і в збереженні їх заощадження.

Рушійною силою і запорукою в ефективному функціонуванні і розвитку вітчизняного ринку страхування життя є досконале законодавство. Власне, над чим варто добре попрацювати нашому уряду. В Україні страхове законодавство розроблене досить повно, але все ж таки потребує удосконалення, змін та доповнень. До першочергових завдань у сфері державного регулювання страхової діяльності, слід віднести оптимізацію податкового законодавства у сфері страхування життя. Насамперед йдеться про необхідність запровадження стимулів податкового характеру, що спонукатимуть як фізичних, так і юридичних осіб до придбання полісів страхування життя [16, с. 210]. Крім того, страхові компанії повинні бути забезпечені відповідним рівнем капіталу.

Розвиток ринку страхування життя в Україні неможливий без андерайтингу на високому рівні та висококваліфікованого персоналу. На сьогодні, проведення пенсійної реформи в Україні теж дасть свій поштовх в зміцнення даного ринку страхування.

Як бачимо, перспективи розвитку ринку страхування життя великі, однак необхідно виконати ряд вище перелічених заходів.

Список використаної літератури:

1. *Бойко Л.О.* Сучасні тенденції розвитку страхування життя в Україні / *Л.О. Бойко* [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream>.
2. *Залетов О.М.* Державне регулювання ринку страхування життя в Україні : автореф. дис. ... к.е.н. : Спец. 08.00.08 / *О.М. Залетов*. – Держ. вищ. навч. закл. «Київ. нац. екон. ун-т ім. В.Гетьмана». – К., 2007. – 20 с.
3. *Нагайчук Н.Г.* Інвестиційний потенціал страхового ринку України / *Н.Г. Нагайчук* // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України. – 2014. – Вип. 38. – С. 205–212.
4. Онлайн-журнал про страхування «Фориншурер» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://forinsurer.com>.
5. *Орлова О.В.* Організація та перспективи розвитку страхування життя в Україні / *О.В. Орлова* // Вісник соціально-економічних досліджень. – 2013. – Вип. 1. – С. 384–390.

6. Пікус Р.В. Міждисциплінарний словник зі страхування та ризик-менеджменту / Р.В. Пікус, Н.В. Приказюк, О.М. Лобова. – К. : Логос, 2015. – 508 с.
7. Фарат О.І. Розвиток ринку страхування життя в Україні в умовах євроінтеграції : автореф. дис. ... к.е.н. : Спец. 08.00.08 / О.І. Фарат. – Нац. акад. наук України ; Ін-т регіон. дослідж. – Л., 2009. – 21 с.

References:

1. Bojko, L.O. (2017), *Suchasni tendencii' rozvytku strahuvannja zhyttja v Ukraini*, available at: <http://dspace.oneu.edu.ua/jspui/bitstream>
2. Zaliyov, O.M. (2007), *Derzhavne reguljuvannja rynku strahuvannja zhyttja v Ukraini*, Abstract of diss. k.e.n., Kyi'vs'kuj nacional'nyj universytet imeni Vadyma Get'mana, Kyi'v, 20 p.
3. Nahajchuk, N.H. (2014), «Investycijnyj potencial strahovogo rynku Ukrainy», *Problemy i perspektyvy rozvytku bankivs'koi' systemy Ukrainy*, Vol. 38, Pp. 205–212.
4. On-line magazine about insurance «Forinschurer», available at: <https://forinsurer.com>
5. Orlova, O.V. (2013), «Organizacija ta perspektyvy rozvytku strahuvannja zhyttja v Ukraini», *Visnyk social'no-ekonomichnyh doslidzhen'*, Vol. 1, Pp. 384–390.
6. Pikus, V.R. Prykaziuk, N.V. and Lobova, O.M. (2015), *Mizhdystyplinarnyj slovnyk zi strakhuvannja ta ryzyk-menedzhmentu*, Lohos, Kyi'v, 508 p.
7. Farat, O.I. (2009), *Rozvytok rynku strahuvannja zhyttja v Ukraini v umovah jevrointegracii'*, Abstract of diss. k.e.n., Nacional'na akademija nauk Ukrainy, Instytut regional'nyh doslidzhen', L'viv, 21 p.

Танчак Ярина Андріївна – кандидат економічних наук, старший викладач Львівського навчально-наукового інституту ДВНЗ «Університет банківської справи».

Наукові інтереси

- страхування;
- фінансовий ринок;
- інвестування.

Стаття надійшла до редакції 24.09.2018.